

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
שמניני
אדר השני ה'תשפ"ב ב'של"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

מעשה שהיה עם בעל 'שדה יצחק' (שחי לפני כמאתיים שנה) אשר לא הבין את דברי רש"י בעניין סימני החגבים הכשרים, ולפתע הגיע חגב לביתו וישב על ספרו וכו', והערות על הדברים.

סיפור דומה שאירע בזמנינו עם הגר"ק קניבסקי זצוק"ל, ואמר כי אין זה נס אלא סייעתא דשמיא ללומדי תורה, הסבר מרן שליט"א מדוע בתחילה התחמק הגר"ק מלענות האם אכן אירע לו מעשה זה ומזמן מסויים הודה ואישר שכך היה, עפ"י דברי רבי דן טיומקין אשר שוחח ביום חמישי האחרון עם מרן שליט"א בעניין וכפי שפורסם בעלון 'חלקי בעמלי' בשבוע זה, וכן סיפורי המשך למעשה זה שפורסמו בעלון שם ובעלון 'כתרי תורה'.

בעניין סימן האות ח"ת על ליבו של חגב, ויתר סימני הארבה המובאים במדרש הגדול. בעניין השמעת פסוקי 'שיר השירים' בנוסח ק"ק תימן יע"א, ברמקולים המודיעים על כניסת השבת בעירנו בני ברק ואלעד בשב"ק שלפני פורים, תשובת המפעיל כי בשב"ק שלאחר מכן אי אפשר היה להשמיע זאת מפאת פטירתו של הגר"ק זצוק"ל, ומחאת מרן שליט"א על ליצנות זו. מייחסים את אכילת החגבים לתימנים דוקא, למרות שגם המרוקאים והתוניסאים ועוד קהילות אכלו אותם, מפני שרק התימנים ידועים כשומרים על המסורת האמיתית, כמו גם לגבי אופן עטיפת הטלית, ניקור הבשר וכן המבטא הנכון ועוד.

חידוש בדברי מה"ר שלום מנצורה זצ"ל (שהיה בדור שאחרי מהרי"ץ זיע"א) מספרו אבקת רובל כת"י, בעניין סימני החגבים הכשרים, וכן לגבי חגב אחר קטן שהוא טמא ואסור באכילה, וכן לגבי גוי או עם הארץ המביאים חגבים קלויים או מבושלים שאין לאכלם, ותמיהה על דבריו מניין לו כי אחד מהסימנים של חגב טהור הוא שצוארו ארוך, הרי סימן זה אינו מופיע בספרי חז"ל והפוסקים. תגובת מרן שליט"א לשואל על המובא בשיעור מוצש"ק פקודי לגבי ר' יוחנן שהיה ג"כ תלמידו של אלישע אחר, וכן לגבי המובא בשיעור מוצש"ק ויקרא בעניין אזני המן, ותשובה לשאלה שהרי גם בורקס חלבי נעשה בצורה משולשת.

טעם נוסף מבעל זרע שמשון לגבי שם המאכל אזני המן, ודברים נוספים בעניין. תמיהה על דברי המצפה איתן, בעניין קדלי דחזירי שהעביר אחשוורוש לאסתר והיא לא אכלה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 637

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש לרפואת ולהצלחת מרת איילה יוספי בת חיים שתחי', שתזכה לרפואה שלימה

ולפרנסה טובה לה ולילדיה. ובפרט לבנה ידידנו היקר הרב שר שלום יוספי הי"ו,

ולנו"ב היולדת מרת צפנת בת תמיר שתחי', ולתינוקת שנולדה להם השבוע בשעט"מ.

בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לרפואת ולהצלחת מרת איילה יוספי בת חיים שתחי', שתזכה לרפואה שלימה ולפרנסה טובה לה ולילדיה. ובפרט לבנה ידידנו היקר הרב שר שלום יוספי הי"ו, ולנו"ב היולדת מרת צפנת בת תמיר שתחי', ולתינוקת שנולדה להם השבוע בשעט"מ.

בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ.

ברוך ה', כשמו כן הוא, שר שלום, שלום רב לאוהבי תורתך, מוסיף והולך ב"ה, עוזר ומסייע לנו בהרבה דברים, השאלת ספרים בירווי הלכה ומסורת, ושאלות והערות, ירבו כמותו בישראל.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

מעשה שהיה עם בעל 'שדה יצחק' (שחי לפני

כמאתיים שנה) אשר לא הבין את דברי רש"י בעניין סימני החגבים הכשרים, ולפתע הגיע חגב לביתו וישב על ספרו וכו', והערות על הדברים.

במשנה במסכת חולין [דף נ"ט ע"א] כתוב כך [מין שליט"א קורא זאת בניגון תימני. העורך], סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה, וסימני העוף לא נאמרו. אבל אמרו חכמים, כל עוף הדורס טמא וכו'.

ובחגבים, כל שיש לו ארבע רגלים, וארבע כנפים, וקרצולים וכנפיו חופין את רובו. רבי יוסי אומר, ושמו חגב.

קראנו בפרשת השבוע [שמיני], את סימני החגבים הטהורים, אֵף אֵת זֶה תֹאכְלוּ, מִכָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל אֲרָבֶּה, אֲשֶׁר לֹא [לו] כְּרָעִים מִמֶּעַל לָרֶגְלָיו לְנִתֵּר בָּהֶן עַל הָאָרֶץ. אֵת אֵלֶּה מֵהֶם תֹאכְלוּ אֵת הָאָרֶבֶה לְמִינֵהּ וְאֵת הַסִּלְעָם לְמִינֵהוּ, וְאֵת הַחֶרְגֵּל לְמִינֵהוּ וְאֵת הַחֶגֶב לְמִינֵהוּ וַיִּקְרָא י"א, כ"א-כ"ב]. התורה אומרת את שמותיהם, אבל לא את סימניהם, אולם ישנה קבלה של חז"ל, איש מפי איש עד מרע"ה מפי הגבורה, מה הם סימני הטהרה. דהיינו, כגון מי שאינו מכיר את שמות המינים הללו בעצמם, הוא רואה חגבים-ארבה ואינו יודע מה זה, אזי הוא יכול לבדוק ולאכול לפי הסימנים הללו. ואלו הם, ארבע רגליים, ארבע כנפיים, קרסולים – דהיינו הכרעיים הגדולות שיש להם באמצע, וכנפיו חופים את רובו. ארבעה סימנים.

כך המשנה [שם] אומרת, כל שיש לו א' ארבע רגלים, ב' וארבע כנפים, ג' וקרצולים, ד' וכנפיו חופין את רובו. ורבי יוסי אומר, ושמו חגב. דהיינו, לא מספיק הסימנים האלה, צריך גם שיהיה ידוע שהוא נקרא בשם חגב.

בספר שדה יצחק על מסכת חולין [דף נ"ט ע"א], למה"ר יצחק גואיטה זצ"ל, מחכמי טריפולי-לוב, איטליה וירושלם עיקו"ת, כותב על כך בזה"ל [הובא בשיעור מוצש"ק בשלח ה'תש"ע], אמת אגיד, כי בימי חרפי, לילה אחת בימי החורף, הייתי בביתי סוגרת ומסוגרת – הוא נמצא אז לבדו סגור בביתו, כנראה הוא מקדים פרט זה כדי להגדיל את הפלא שכותב לקמן, איך הגיע וחדר בכל זאת חגב לביתו, למרות שהיה סגור ביותר מפני רוב הצינה – והייתי לומד בזאת הסוגיא, והייתי מדקדק במה שכתב רש"י ז"ל דיש לו קרסולים וכו'.

הוא פותח לפני כן כך, ברש"י דיבור המתחיל ובחגבים וכו', ויש לו קרסולים, הם שני רגלים ארוכין לבד הארבעה וכו' עס"ה. ראשי תיבות עס"ה לא שכיחים, וכדי שלא יטעה מישהו, נכתוב בהדיא שהם ר"ת ע"ד סוף הדיבור. דהיינו שהוא מציין שמתכוין לכתוב כעת, מה שנוגע לרש"י בפסקא הזאת, עד סופה. כך נלע"ד בס"ד פשוט, אחרי העיון.

הוא קרא את מה שמסביר רש"י [ד"ה ובחגבים] בזה"ל, זהו סימן טהרתם, כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים ויש לו קרצולים הם שני רגלים ארוכין – או צ"ל 'אֲרָכִין' – לבד הארבעה, והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם כשהוא רוצה לקפץ וכנפיו חופין את רובו והן ד' סימנים: ה"ג כל שיש לו ד' רגלים וד' כנפים וקרצוליו, וכנפיו חופין את רובו, ולא גרסינן וקרסוליו וכנפיו ובגמרא נפקא לן מקרא. מגיהים שם, כשהוא רוצה לקפץ הוא מתעצם בהם. דהיינו, כאשר החגב רוצה לנתר, הוא נשען עליהם, כמו קרש קפיצה, מנתר ומקפץ.

א"כ הוא אומר, שהוא קרא את דברי רש"י הללו, והיה תַּמְנִיָּה, כיון דקרסולים הם כעין רגלים, הוה ליה לומר שיש לו שש רגלים, דזה הסימן עדיף טפי. למה לומר שיש לו ארבע

האמת הידועה שהחגב מעופף, לשמי השמים. כפי שנאמר בפרשת בא, וַיִּכַּס אֶת עֵינַי כָּל הָאָרֶץ וְתַחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ [שמות י', ט"ו]. הוא מכסה את כל הארץ, מסתיר את השמש, כי מצטרפים אלפי חגבים יחד.

כמרכן יש להעיר לגבי מה שהוא כתב, שהחיות אדומה. אמנם זאת אי אפשר להכחיש, הוא אומר שראה חיות אדומה, אבל עכ"פ אנחנו לא מכירים חיות אדומה. כל מי שידע, החיות אינה אדומה, אלא בצבע לבן, אפור, צהוב, חום כזה. או שכולו אדום, והחיות כמו כל הארבה. אינני יודע, אולי בכל זאת הגיע אליו מין כזה? שמא יש עוד מינים כאלה. ולגבי מה שהוא שואל, למה כתוב ארבע רגליים, ולא שש רגליים, זה הכל לפי מה שסבר מלפני כן, כאשר עדיין ראה זאת לא ידע. אבל בסוף, הוא כנראה הבין, שאין קשר. כי הקרסולים שלו, דהיינו הכרעיים, אין מה להשוות אותם לרגליים. כי הרגליים שלו מאד קטנטנות, והכרעיים הם מאד גדולות וגבוהות. אדרבה, אם חז"ל אם היו אומרים לנו שיש לו שש רגליים, או רש"י היה כותב כך, אזי לא היינו מבינים זאת. כי הדבר אינו מתאים, זה לא מציאותי. לכן, הדבר מדויק. ארבע רגליים, ושתי כרעיים. כי אי אפשר לקרוא לכרעיים הללו, בשם רגליים.

סיפור דומה שאירע בזמנינו עם הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, ואמר כי אין זה נס אלא סייעתא דשמיא ללומדי תורה, הסבר מרן שליט"א מדוע בתחילה התחמק הגר"ח מלענות האם אכן אירע לו מעשה זה ומזמן מסוים הודה ואישר שכך היה, עפ"י דברי רבי דן טיומקין אשר שוחח ביום חמישי האחרון עם מרן שליט"א בעניין וכפי שפורסם בעלון 'חלקי בעמלי' בשבוע זה, וכן סיפורי המשך למעשה זה שפורסמו בעלון שם ובעלון 'כתרי תורה'.

מדוע אני מזכיר את הסיפור הזה? אחד הדברים, אשר כל הזמן ידעו ושמעו, וכעת כאשר בעוה"ר נאסף לבית עולמו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, אשר את שמו מזכירים בסילודין, הדבר הראשון שצויין בדברי ההספד שנשא [גיסו] הרה"ג יצחק זילברשטיין שליט"א, הוא סיפר את הסיפור הזה, אשר היה ידוע

רגליים, ועוד קרסולים? הרי זהו משהו בעין רגליים? זאת שאלה אחת, שהוא אומר כי לא הבין.

דבר שני, ועוד, כיון שיש לו ארבע כנפים, הוה ליה לעוף בכנפיו כמו שאר עופות. והייתי מדמה בשכלי, היאך הם עשויין הכנפים? אם כל כנף יש לו שנים, או אחד על אחד? למה צריך שהוא יעופף בכרעיים? הוא חשב, שבכרעיים אשר הוא קופץ, הכוונה שהוא מעופף. א"כ, למה צריך ארבע כנפיים? הוא אומר, שלא הבין זאת.

ובתוך שאני משתומם, נפל על הגמרא שבידי, עוף אחד מזה המין – נפל לו פתאום חגב על הגמרא – יפה מראה, ולקחתיו בידי והצצתי בו – כנראה כיון שהבית היה סגור ומסוגר. איך פתאום הגיע לבית החגב? זהו חידוש נוסף, כמו שהסברנו קודם [ד"ה בספר]. ומצאתי בו כל הסימנים הללו שכתב רש"י. הכל התאים. על זה בדיוק מדבר רש"י.

וראיתי שיש לו על בטנו כצורת חיות אדומה, וכנפיו היו כפולין זה על זה. ואפשר משום שהם כפולים, אינו יכול לעוף בהם.

ובבוקר הבאתי אותו לבית המדרש, וסיפרתי המעשה למורי ורבי כמוהר"ר חיים ואתורי זלה"ה, וכשראה אותו ובדק בכל הסימנים, אמר, זהו ודאי ששמו חגב. וצורת החיות שיש לו על כנפיו, רומזת לשמו חגב.

*

מי שמעיין ויודע, מבין שישנם כאן דברים שאינם מדויקים.

לא רק מה שכתב כי הקרסולים הם כמו רגליים, אלא כל-שכן מה שכתב, כי 'בכנפיים הוא לא מעופף'. חושבני, שהגיע אליו חגב חולה... שאינו עף. כי מי שידע, החגב עף לגבהים עצומים, כמו כל העופות, יונים וכו'. הוא פורש את כנפיו, ועף. משום מה הוא חשב, כי כיון שהוא צריך לעוף בכרעיים, אז הוא ראה את הכנפיים סגורות. כנראה החגב הזה לא היה כ"כ בריא, כנראה חלש וזקן, לכן הוא חשב שהם כפולים ושהוא לא יכול לעוף. או בגלל שהיה חורף, הוא כמעט קפא מרוב הקור. אבל,

לרבים כל הזמן – והוא אמר שהגרי"ש אלישיב זצ"ל נודעזע כאשר הוא שמע זאת – כי כאשר הגר"ח"ק למד את הסוגיא של חגבים – כידוע, הוא עסק בכל התורה כולה, גם בדברים שאף אחד לא לומד ולא עוסק איתם, או שקוראים אותם במהירות.

כמו העניין של עגלה ערופה, יש לו על כך ספר שלם, בשם 'נחל איתן', כל הפרטים של עגלה ערופה. ספר גדול ושלם. וגם בנושא הזה של חגבים, שישנה בגמרא חולין סוגיא על כך, אבל כיון שלא מכירים זאת ולא עוסקים בכך, וק"ו האשכנזים, אבל הוא ישב וחיבר על כך קונטרס מיוחד, בשם 'קרני חגבים'.

וכיון שהוא לא הכיר זאת במציאות, וישנם בזה דברים אשר קשה להבינם, או שאפשר להסתפק בהם – הופיע מול עיניו חגב, ואז הוא בדק וראה מה שהיה צריך.

לגבי מה שאמרו, כי זה רק אצל הראשונים, לפי מה שאנחנו רואים כעת, זה לא דוקא. כי הנה גם החכם הזה, שהיה לפני מאתיים שנה, זכה לכך. ועוד מעט נראה, כי זה לא המקרה היחיד, אולי זה היה פתיחה להמשך. והגר"ח קניבסקי בעצמו, כאשר שאלו אותו לגבי הסיפור הזה, הוא אמר ברוב ענוותנותו, כי זה לא היה נס.

את הסיפור הזה, ידענו כל הזמן. זהו סיפור אמיתי, והוא בעצמו אמר בסופו של דבר שזה אמת. גם אני בעצמי שמעתי זאת מפיו. הוא אמר, שזהו סיפור אמיתי, אמת נכון הדבר, זהו מה שאירע. הדפיסו זאת למשל כבר בשנת התשע"ג, בספר 'משלחנא של גדולי הדור' ומדף של"ד, והוסיפו כי הוא בעצמו אמר על זה כך, אין בזה מופת או נס, רק יש הנהגה מיוחדת ללומדי תורה, שמן השמים מסייעים בידם בכל מה שצריכים הם ללימודם ע"כ.

אם אתה צריך זאת בשביל הלימוד, הקב"ה יזמין לך. כפי שמספרים על החפץ חיים, כי כאשר הוא כתב את המשנה ברורה, והוא היה צריך לפעמים ספרים, ישנם ספרים נדירים שלא הגיעו לידו, ובדיוק מתי שהוא היה צריך, הגיע לעירו ראדין מוכר ספרים עם הספר שהיה חסר לו. זאת סייעתא דשמיא. הדבר בגדר, נס

נסתר. כפי שהרמב"ן כותב [בסוף פרשת בא], ורבינו בחיי [בפרשת ואתחנן], כי בעצם גם הטבע נס. ישנם נסים גלויים, וישנם נסים נסתרים.

עוד נוסף למשל, מישהו עמל ויגע בתורה"ק, ומחפש מקור לאיזה עניין, או שיש לו קושיא ולא מוצא עליה תירוץ, וכדומה, והנה תוך כדי שמעיין בנושא אחר כאילו נפתח ומתגלה לו מאליו העניין שהיה צריך כעת, או מזדמן לו מישהו שידוע. בל"נ עוד נרחיב בזה. ואכמ"ל.

בכל אופן, היה לי תמוה, למה בשנים הראשונות, כאשר שאלו את הגר"ח קניבסקי על כך, הוא התחמק מלענות. לא אמר כן, וגם לא אמר שלא. ופתאום בשלב מסוים, ומכאן ואילך הוא אישר כי הסיפור הוא נכון. ואפילו כאשר בסופו של דבר רצו לשפץ את ביתו, הוא ביקש שישאירו את המקום הזה, שלא ישנו אותו, בכדי שיהיה זכר לעניין הזה. מה נשתנה? הדבר קצת היה מוזר לי. במלים אחרות, מעיקרא מאי סבר? בהתחלה, אמנם הוא לא אמר שזה לא נכון, אבל גם לא אמר שזה נכון. ולבסוף מאי סבר? כי בסופו של דבר, הוא אישר זאת בפה מלא, או בנענוע בראש, שהסיפור אכן אמיתי. ולא עוד אלא שהוא הראה במו ידיו את המקום, הנה החגב היה כאן על החשמל. הוא הראה, היכן המקום שהיה החגב.

מעיקרא מאי סבר, ולבסוף מאי סבר?

בפרט, אם הוא בעצמו הסביר שזהו אינו נס או מופת, א"כ זה לא מפני שהוא רצה שלא ידעו, בכדי שלא לייחס גדולה לעצמו. כפי שגדולי תורה וצדיקים המתפללים על חולים וכו', ובאה להם ישועה, הם אומרים, לא, זה לא אנחנו, זה בזכות הרבים, וכדומה. תולים זאת בדברים אחרים. אבל לגבי נדון דידן, מובן כי חל כאן איזה שינוי.

השבוע ביום חמישי, הבנתי מה קרה. בסייעתא דשמיא.

הדבר מתחיל לפני שנים רבות [בשנת ה'תש"ע], יום אחד הופיע בביתי בחור ישיבה אשכנזי, ובידו חגב. והוא שאל אותי, האם החגב הזה כשר, או לא? עניתי לו, כן, הוא כשר. הוא הוסיף ושאל, ואני יכול לאכול אותו? אמרתי

הפנים, ההסתפקות במועט והקדושה אפיינו את הרב זצ"ל, שהצטיין מאד בכל המידות האלו, ובימים אלו יש הרבה סיפורים שמתפרסמים. ואנצל את הבמה המכובדת שקיבלתי, לספר סיפור אחד שאני מכיר באופן אישי.

ב"ה זכיתי להיכרות קרובה עם הרב. הרב תמיד ענה לשאלותיי, וקיבל אותי במאור פנים חם ולבבי. יום אחד שמעתי שיש מקום בחיפה שמוכר חגבים שונים. ידעתי שהרב ישמח אם אראה לו חגב טהור. הסתובבה אז שמועה – בזמנו עדיין היו מדברים על כך רק בע"פ – שבשעה שהרב למד את הסוגיא וכתב את ספרו "קרני חגבים", חגב כזה הופיע אצלו. אז קניתי כמה סוגי חגבים, במטרה להראות לרב. תחילה הלכתי לרב רצאבי שליט"א, שהעיד בפניי על אחד החגבים ('ארבה מדברי') שהוא החגב שעליו יש מסורת שהוא טהור, והסביר את סימני הטהרה שלו (ממש עניינא דיומא, בפרשת שמיני).

דרך אגב, כל מה שדיברתי עמו אז, הכל מוסרט ומצולם. עם כל הפרטים וכו'. עם החגב בעצמו, רואים אותו איך הוא מעופף, יותר נכון פורש את כנפיו. אפשר לראות זאת ממש בטביעות עין, כמו חי. כך שמי שאפי' לא ראה זאת בטבע, יכול לראות זאת לפי התמונה, ואז הוא בודאי יכיר זאת.

אחר כך הלכתי לרב קניבסקי, ביחד עם מומחה הכשרות הרב [דוד] זריצקי, כדי להראות לו את החגב. הרב ממש שמח לראות את החגב, והתרגש שזה החגב שעליו יש מסורת שהוא טהור, ובחן את סימני הטהרה שלו.

שאלתי אותו כמה שאלות בעניין החגב, ואז הרב הודה לראשונה בעצמו מול המצלמה, שזה החגב שהיה גם אצלו, בזמן שלמד וכתב את ספרו 'קרני חגבים'.

הסרטון שמתעד את כל האירוע, התפרסם השבוע, וריגש רבבות אנשים: גם בזכות הנס, אבל גם בזכות הלבביות ומאור הפנים של הרב, שזה פן באישיות של הרב שפחות הכירו וכו'.

לו, כן. אין בזה שום ספק. זה מותר לכל ישראל. זה לא מיוחד לעדות מסויימות. נכון שאצל האשכנזים, לא אכלו אותו, אבל זה לא בגלל שיש להם מסורת שהוא אסור, אלא שאין להם מסורת. הארבה לא הופיע אצלם כלל ועיקר. בארצות אירופה, החגב לא מגיע בכלל. רק בארצות צפון אפריקה, וארץ תימן, בחצי כדור הארץ הדרומי זה נמצא, אבל בארצות הקרות הוא לא יכול לחיות בכלל.

אחרי כן אותו בחור, הלך עם החגב להגר"ח קניבסקי. והוא אמר לו, הרב, הנה החגב הזה, זהו החגב שהתימנים אוכלים. על זה יש מסורת, שהוא טהור.

השבוע הוא דיבר איתי בטלפון – כיום מכירים אותו, אז בזמנו לא ידעו מי זה, שמו הרב דן טיומקין, היום הוא מרצה לקירוב רחוקים, לילדים ולנוער – והוא סיפר לי, כי כאשר הגר"ח"ק שמע זאת, פניו זרחו מאושר. הסתכל על החגב וכו', ואז הוא נענע בראשו, והראה היכן החגב היה אצלו. זאת הפעם הראשונה, שהגר"ח"ק אישר את הסיפור.

אתם מבינים, מה קרה?

כל הזמן, הוא לא רצה לאשר את הסיפור, כי הוא לא היה בטוח שזהו החגב הטהור. מי אמר, שזהו החגב הטהור? על כן, הוא לא יכל להגיד זאת. אולי מה שראיתי היה חגב טמא? אבל ברגע שנתברר לו, שהמסורת שלתימנים היא על החגב הזה, שהוא טהור, מאז הוא אישר את הסיפור. כעת הוא הבין, שאכן היתה לו סייעתא דשמיא. ככה סתם, אולי כן ואולי לא, מי יודע איזה חגב ראיתי. הוא לא היה בטוח. הוא לא ידע, שהמדובר על החגב הזה.

איך הוא העריך והחשיב את המסורת שבידינו.

*

הרב דן טיומקין, פירסם זאת השבוע בעלון 'חלקי בעמלי' [גליון 133, פרשת שמיני התשפ"ב] בזה"ל, מעשה בחגב.

ניסיתי לשבת ולכתוב קצת על מרן הרב חיים קניבסקי זצ"ל. זו משימה לא פשוטה, כל דבר נשמע כמו קלישאה, ובאמת קטונתי להבין ולתפוס את גדלותו. ההתמדה, הענווה, מאור

כאשר נתבררה לו האמת, שזהו זה, הוא היה מאושר, שאכן הוא זכה לסייעתא דשמיא הזאת.

ישנו גם המשך לסיפור הזה, נאמר אותו בקצרה, כפי שסיפר לי הרב דן טיומקין בעצמו. היו בני זוג אשכנזים, שהאשה היתה יותר מקורבת לתוה"ק, התחילה לחזור בתשובה, שם משפחתם הוא ברזל, מכירים אותם. היא היתה יותר קרובה ליהדות, אבל בעלה היה אז רשע, והרבנית קניבסקי ע"ה היתה מחזקת אותה. ובין היתר, בכדי להראות לה שישנם דברים מוחשיים, היא סיברה לה על בעלה הגר"ח"ק, שתוך כדי לימודו הוא זכה ובא לו החגב הזה. אותה אשה התרגשה, והלכה לספר זאת לבעלה. אבל בעלה אמר, מה פתאום? לא יכול להיות. אין דבר כזה. איך בא חגב? אני יודע, אני מתעסק בדברים בטבע, בבעלי חיים, וחגבים באים רק בלהקות, מאות ואלפים. חגב אחד? בודאי שזה שקר וכזב. לא יכול להיות כזה סיפור. והנה תוך כדי שהוא אומר זאת, נפל לו חגב על השלחן... בא לו חגב. אחד ויחיד. נסתתמו טענותיו, והוא התבלבל.

ידוע אמנם שחגבים באים בדרך כלל בקבוצות גדולות, אבל מצוי שבאים לפעמים אפילו ביחידות. פליטים...

הוא כתב זאת שם בעלון בהמשך, קצת בסגנון אחר, הבעל השתתק, ויותר לא העיר לאשתו, ולהיפך, התחיל גם הוא להתחזק.

יותר מזה. החגב עוד המשיך להופיע אצל בני הזוג כמה פעמים, דווקא בזמנים שאותו הבעל פתח איזה דבר תורה! וגם בהמשך כשעברו דירה לרעננה, ואחר כך לבני ברק, החגב חזר לבקר!

היום הזוג הזה בעלי תשובה ומזכי הרבים. אשריהם ישראל.

ידידנו הרב אביחי שרעבי הי"ו, בעלון כתרי תורה השבוע [פרשת שמיני], הוסיף עוד סיפור בסגנון הזה. שוב הפעם, כל הסיפורים הם נכונים. הוא מספר כך על הרב גפנר הי"ו, שהוא מחסידי ויז'ניץ. הוא מזכיר אותו בשם 'אחד מידידי', וכותב כך, לפני כחמש שנים, מסר

אחד מידידי, ת"ח ומרביץ תורה מופלג שליט"א, שיעור אודות סימני הטהרה שבחגבים, בביהמ"ד 'תורת חיים' – ויז'ניץ, בעיר אלעד. השיעור עשה רושם גדול, ודיברו אודותיו ימים רבים לאחר מכן. כעבור מספר ימים, הגיע אותו ת"ח למסור שוב שיעור באותו בית מדרש, והנה בסוף השיעור, נכנס מהחלון חגב ונעמד על שולחנם, וכולם עטו עליו לבדוק את סימניו ואת האות ח' החקוקה על בטנו. ויהי לפלא.

ישנם עוד סיפורים כאלה.

ישנם המסתייגים מן הר"ד טיומקין, וטוענים שהוא בוגר מכון מנדל, שנפסל ע"י גדולי ישראל. בשיחתי עמו, הוא הכחיש זאת נמרצות, ואמר שהטעות נבעה בגלל שפעם אחת הוא לא השגיח, והופיע בתוסלב להרצות במקום אחד עם אנשים שלהם, ובגלל זה מכון מנדל הכניסו אותו לרשימתם. ולא היא. אדרבה, הוא חניך ישיבת סלבודקה.

לכאורה מפליא, למה זה קורה דוקא עם החגב. אבל כנראה התשובה לכך, כי מי שיעיין, יראה דבר נפלא שכותב בספר בניהו במסכת גטין, לגבי קמצא ובר קמצא. כידוע, 'קמצא' זהו חגב, בלשון ארמית. לגבי הפסוק [במדבר י"ג, ל"ג] וְנָהִי בְעֵינֵינוּ פְּחָגְבִים, תרגום המלה 'כחגבים' הוא 'כקמצי'.

הגרי"ח אומר בבן יהודע שם, כי החגב רומז לחכם. האות ח"ת שעל ליבו, רומזת לחכם. ישנם רמזים בכך. ארבע רגליים, ושש רגליים, זה רומז לששה סדרי משנה. אבל לא כל תלמיד חכם, יודע את כל ששה סדרי משנה. כפי שמובא בגמרא במסכת בבא מציעא [דף קי"ד ע"ב], בארבעה לא מצינא, בשיתא מצינא? ישנם כאלה, שיודעים רק ארבעה סדרי משנה, וישנם יחידי סגולה כאלה שיודעים ששה. את כולם. בעניין החגב, חוץ מהאות ח"ת הרומזת על חכם, גם בגופו ישנם סימנים ורמזים. א"כ כנראה יש בכך סגולה מיוחדת, הקשורה לעניין הזה.

מצאתי בס"ד סייעתא לכך שרומז לחכם, מהמשנה בשבת [דף צ' ע"ב], ציפורת כרמים

היכן כתוב דבר כזה? [הובא בשיעור מוצ"ק בשלח ה'תש"ע].

אבל הוא לא ידע, שהדבר כתוב במדרש הגדול. כמובן, שגם את מדרש הגדול הוא – הרש"ד מונק – לא הכיר. זהו מאמר חז"ל מפורש, שאינו נמצא בספרים הידועים, אבל הגר"ח קניבסקי כן ידע זאת, כי גם את מדרש הגדול הוא למד. אפילו את מחברת כתרי התורה (מחברת התיגאן) הוא הכיר. העברנו לו זאת בזמנו אחרי שזה נדפס בהוצאת פעולת צדיק, בשנת התשנ"א בערך. שם הדבר כתוב במפורש, ח"ת על ליבו.

דהיינו, מסורת התימנים, היא מבוססת. כתוב כך במדרש הגדול, בשם רבי נחמיה, לגבי הפסוק אצל פרעה [שמות י', י"ז] וַיִּסַּר מַעְלֵי רֶגֶל אֶת הַמָּוֶת הַזֶּה. ר'ק', זה מלשון רוק, כי רוקן של־ארבה, ממית. כמובן בדרך דרש. ואכמ"ל. וז"ל מדרש הגדול [שם, הובא בשיעור מוצ"ק בשלח ה'תש"ע], אמר ר' נחמיה, ארבעה עשר דברים נאמרו בארבה. פיו סתום, שאלמלא פיו סתום אין כל בריה יכולה לעמוד לפניו. פיו של־ארבה, למרות שהוא משחית את הכל, אוכל במהירות עצמה וכו', יחסית הקב"ה עשה את פיו סגור, בקושי הוא פתוח, ק"ו אם היה יותר, מי יודע איזה נזקים היה גורם.

דבר שני, רוקן ממית ומיבש, שנאמר ויסר מעלי רק את המות הזה. שינוי, שיני ברזל. קרניו, דומות לקרני השור. אלו הקרניים שיש לו קדימה. כפיו, דומות לכף האריה. עיניו, דומות לסלעס. ישנו סלעס ענק, שגופו פסים פסים, ובעיניים של־ארבה ישנם קווים כמוהו. כנפיו דומות לכנפי הנשר.

צוארו, דומה לצואר הסוס. את זה לא זכיתי להבין, מהו הדמיון של צואר הארבה, לצואר הסוס. הדבר אינו כ"כ מובן. אבל האמת היא, כי גם בפסוק בספר יואל [ב', ד'] כתוב, כְּמִרְאֵה סוּסִים מִרְאֵהוּ. צריך עיון מהו הדמיון, בין הארבה לבין הסוס? ובמדרש כאן כתוב, כי צוארו דומה לצואר הסוס. יהי רצון שנזכה להבין. לסוס ישנו צואר קצת גבוה וארוך, אבל גם לחמור ישנו משהו כזה. ישנם בהמות, כגון

וכו', ובנפלאות מתורתך ע"פ והדבר אשר יקשה מכם וגו' הרחבתי בפרט זה, עם כללות העניין.

אולי החי"ת הזאת, רומזת גסכן לחזורים בתשובה?...

שאלה מהקהל: למה הגריש"א הוא ייחס זאת דוקא לראשונים?

תשובת מרן שליט"א: כי ישנו סיפור כזה, על רבינו יצחק בעל התוספות, שהוא היה מסופק על משהו. זה מובא בסמ"ג, בהגמ"י [פ"א ממאכלות אסורות אות מ'], ובבית יוסף יו"ד ואמצע סי' פ"ב ד"ה וכתבנו, שכשהיה עוסק ר"י בעופות קור"ן, אחד בא אל ישיבתו, ומצאוהו קְרָקְבָנוּ נקלף, ויש לו אצבע יתירה, ואין לו זָפֶק וכו' יעו"ש.

הוא זכר את זה. את הספר שדה יצחק, להרב גואטה, את הספר הזה בטח הוא לא הכיר. הרי הוא היה ספרדי. ובלא"ה הספר הזה אינו מצוי, ולא ידוע. נדיר. הגרי"ח ראה את השדה יצחק, והוא הביא אותו שם.

שאלה מהקהל: הספר של מהר"ש מנצורה, כך הוא שמו אבקת רוכל?

תשובת מרן שליט"א: ולמה אתה מתפלא? כנראה בגלל שיש עוד ספר בשם זה למחבר אחר. מהר"ר סעיד עזאני. על התורה וכו' ויצא לאור. נכון. ולא זו בלבד, יש כמה ספרים בשם הזה, והמפורסם הוא שו"ת אבקת רוכל למרן הב"י. זה שאני מדבר עליו, הוא ספר אחר, הוא בכתב ידו של מהר"ש מנצורה עצמו. אנחנו מכירים את כתב ידו, מהספרים הנוספים שחיבר וכתב, כגון זה שהדפסנו בס' נר יאיר, הלכות מילה ונישואין, ועוד.

בעניין סימן האות ח"ת על ליבו של־חגב, ויתר סימני הארבה המובאים במדרש הגדול.

לגבי העניין, שישנו ח"ת על ליבו של־חגב, זהו דבר המפורסם אצלנו התימנים מאד מאד. חוץ מכל הסימנים, בודקים מיד את החי"ת. בעבר הרש"ד מונק מהעיר חיפה, אמר [הובא בספרו שו"ת פאת שדך] כי התימנים 'בודים דבר מליבם', מאיפה המציאו את החי"ת הזאת?

שור ופרה וכדו', שצוארם כמעט מחובר לגוף, הצואר שלהם מצומצם. אבל לארבה, אין משהו כזה, צואר מוגבה כמו סוס. הדבר צריך ביאור. עוד מעט נראה בס"ד, מאי דנפקא מינה.

לבו, דומה ללב האדם. גבו, דומה לגב נחש. ירכותיו, דומות לירכתי גמל. שוקיו, דומים למסר, מחודדים כמו מסור עם חריצים חריצים. לבושו, דומה לסרק. צבע אדמדם. העור שלו בצבע אדום. המין של ארבה, בדר"כ הוא אדמומי.

שאלה מהקהל: אם כן אולי זה מה שהתכוון השדה יצחק, שהחיות אדום?

תשובת מרן שליט"א: הוא כתב רק על החיות שהיא אדומה. והרי כולו הוא אדום.

הדבר הי"ד, כתוב חיות על לבו, מפני שהוא חילו של המקום, שנאמר, חילי הגדול אשר שלחתי בכם. [מרן שליט"א אומר ב'כינוי': בהם. זהו פסוק בספר יואל ושמ, כ"ה. הארבה, הוא הצבא של הקב"ה. דהיינו, כאשר הקב"ה פוקד על מדינה להשחיתה, שולח עליה ארבה, וזה משחית את הכל, ורח"ל יש שם רעב. וכו' וכו'.

בעניין השמעת פסוקי 'שיר השירים' בנוסח ק"ק תימן יע"א, ברמקולים המודיעים על כניסת השבת בעירנו בני ברק ואלעד בשב"ק שלפני פורים, תשובת המפעיל כי בשב"ק שלאחר מכן אי אפשר היה להשמיע זאת מפאת פטירתו של הגר"ח זצוק"ל, ומחאת מרן שליט"א על ליצנות זו.

סיפר לי ידידנו הרב שלמה חגבי הי"ו, נכדו של גיסי הרב משה, ה' ברוך הוא ישלח לו רפואה שלימה, אודות מה שאירע לפני פורים, בערב שב"ק, היה בעירנו בני ברק דבר מעניין, וכן בעיר אלעד. חוץ מהשירים של שבת, פתאום נשמע ברמקול 'שיר השירים' בניגון תימני. כמה פסוקים. הוא צלצל אלי בערב שבת הבאה, ואמר לי, שבערב שבת זו יהיה עוד הפעם. טוב. ציפינו לשמוע עוד הפעם. ואין קול ואין עונה. בסוף, לא היה. התאכזבנו.

לאחר מכן, בעש"ק זו הוא הסביר לי, כי אכן הוא דיבר עם המפעיל, והוא אמר לו, לא עשינו זאת, בגלל שהגר"ח קניבסקי נפטר. רצינו

לעשות, אבל בסוף נמנענו בגלל זה. הרי הוא נלב"ע סמוך לכניסת שבת קודש.

האם אתם מבינים, מה פירוש הדברים? זאת ליצנות. הם עושים זאת, לא בשביל לשמח את התימנים. אולי כן. להתחשב בהם. אלא לעשות משהו, פורימי... היה שבוע לפני פורים, אז יהיה גם בפורים, לפחות ביום ט"ו. פורים דמוקפים. וזהו זה. לא יותר. אבל כיון שהגר"ח קניבסקי נפטר, גם את זה לא עשו. הפסדנו.

הבנתם? אצלם, זאת ליצנות. לעג וקלס. וקל וחומר, הדבר הכי מעניין פה, שהממונה על כך הוא תימני. אבל הוא אמר, טוב, זה לא מתאים לציבור. צריך משהו שמתאים לכולם. והכוונה שמתאים לאשכנזים. כנראה בני ברק שייכת להם. רכושם הפרטי.

אבל אני אומר, כי הגר"ח קניבסקי, כמה שהוא ברוב גדלו החזיק את המסורת שלהם ואת שיטתו, כפי דרך החזון איש, אולם אעפ"כ אנשים לא מהחוג שלו, שאינם מהעדה שלו, אפילו ספרדים ותימנים, לא הרגישו אצלו שום חציצה. כשוה בין שוים. לא הרגישו זרות. ואם הוא אמר משהו נגד מישהו, הכל היה בלי נגיעות אישיות. אם היו שואלים אותו את השאלה הזאת?

[סוד גלוי הוא שהגר"ח היה מתנגד גמור לדרכו ושיטתו של הרב עובדיה יוסף, באופן שיטתי. אבל זה לא היה באופן אישי ח"ו. וכמים הפנים לפנים, למי שמבין ויודע.

בקובץ דברי חפץ [גליון ה' תשרי התשע"ו בשכ"ו, דף ק"ו, ד"ה כיוצא] הובא כדלקמן, עובדא ידענא בחתן וכלה מבני ק"ק תימן שלא הגיעו לעמק השווה בשאלה איך להנהיג את ביתם לעתיד, החתן רצה להנהיגו כמנהג הספרדים ועל פי ספר ילקוט יוסף, והכלה רצתה לנהוג כמנהג ק"ק תימן ועל פי ספר שלחן ערוך המקוצר. ולא ידעו כיצד להכריע, האם היא נגררת אחריו, או שמא עליה להחזיק במנהג אבותיה. נכנס החתן לשאול את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א. והשיבו, לא זו בלבד שאין לך למנעה מלהחזיק במנהג אבות, אלא גם אתה צריך שתנהג על פי שלחן ערוך המקוצר. [הסיפור ממקורו

שערי יצחק – השיעור השבועי

בחוברת שירה כשרה. מי אינו יודע, שהמנגינות והשירים של תימנים, הם היחידים ממקור ישראל. הם אינם מבדילים ולא מבחינים, אצלם הכל אותו הדבר. אולם הדבר, כרחוק מזרח ממערב. ההיפך, אבותינו נע"ג התימנים, הרחיקו תמיד את השירים של אומות העולם. אדרבה, הניגונים של גויים, לא נכנסו אצל היהודים. שמרו מרחק. ידעו, זהו ניגון ערבי, ולא עושים אותו. הניגונים של יהודים, בתימן, היו שונים לגמרי. של הערבים, כמו הספרדים כאן. וכי הניגונים של העדות האחרות, הם ממקור ישראל? הם בעצמם אומרים, תשאלו למשל את חסידי ויז'ניץ, מהיכן השירים שלהם? הם יאמרו לכם, כי זה מהצוענים. כל השירה שלהם, זה ישירות מאומות העולם, בלי הבדלים. ואפילו אדמור"ם, היו לוקחים למשל שיר של רועים וכו', ורק משנים את המלים. במקום לדבר על ציפורים, וכדומה, מעבירים זאת אל הקב"ה. את הניגונים עצמם, הם לוקחים מהם.

הדבר הפוך. היחידים שלא לוקחים ניגונים של אומות העולם, אלו התימנים.

על כן, ראשית, אני מקוה שהקב"ה יפקח את עיניהם, ושיגיעו כבר ימות המשיח, ואז יבינו שבעצם זהו הניגון שהוא מהר סיני. ואז יהיו רק ניגונים, שנקראים כיום 'תימניים'. אלו הם הניגונים השרשיים, כמו שכתבנו ודיברנו בס"ד פעמים רבות.

[מלבד עניין הניגון תימני בצופרי השבת, שהוא חסר, אך לא רק בזה, אלא בכל עניין, כגון שלא קוראים שמות רחובות על שם גדולינו. הוספת ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א.

וזאת למרות ש'ועדת השמות' של עיריית בני-ברק החליטה בתאריך ג' מנחם אב התשע"ב על עשרות שינויים בשמות של רחובות, שדרות וסמטאות בעיר, ובתוכם קריאת כמה רחובות ע"ש גדולי רבני תימן, ובין היתר המליצה על הפיכת רחוב המכללה – שבו ממוקם בית מדרשו 'פעולת צדיק', לרחוב על שם מהרי"ץ – גאון רבני תימן. הוספת העורך.]

הראשון, ביתר פירוט, נדפס כבר בעלון פעולת צדיק, גליון ל"ו, ניסן ה'תשס"ז דף ד'. ושם הסיום, אני אומר לך, שאתה גסדכן צריך ללכת לפי הפסקים של הרב רצאבי יעו"ש. הוספת המערכת].

וזה מקרוב נתפרסם שהגר"ק אמר לנכדו (שטינמן) בן בתו, הספרים שלחן ערוך המקוצר, מצויינים. זה לא כמו שאר ספרי קיצורים, שאינם מדויקים וכו'. הרב רצאבי, הוא יודע טוב ללמוד. המערכת].

אם אתם זוכרים, דיברנו על כך לפני כמה שנים [בשיעור מוצש"ק בהר התשע"ו], למה חייב להיות דוקא שירים אשכנזיים בכניסת שבת? אין חוץ מהאשכנזים? אלא מאי, בעוה"ר עדיין לא זכינו שתסור השנאת חנם מבינינו.

הם לא יכולים לסבול משהו שונה מהם.

מספרים כי בזמנו, בימים ההם, המדובר לפני כמאה שנה, מישחו חזר מא"י לחוץ לארץ. שאלו אותו, כאשר הוא חזר, תגיד לנו, תספר לנו איזה דברים עתיקים ראית בארץ ישראל? הוא ענה, ראיתי שני דברים עתיקים. האחד, הכותל המערבי. והשני, השנאת חנם. ראיתי את שני הדברים העתיקים האלה, חיים וקיימים. נוכחתי לראות זאת כמו עיני.

היצענו ואמרנו בזמנו, שיעשו חלק מהשבתות כך, וחלק כך. הרי ישנן כמה שבתות בכל חודש. למה האחרים מחוקים? מדוע אינם קיימים? ואם עכשיו כבר עושים זאת, זה 'ליצנות', לכבוד פורים. ולכן, לאות אַבֵּל, הבינו שזה לא מתאים...

הם חושבים, כך הם אומרים, אלו שמפעילים זאת הם בעצמם סיפרו, שהיה מישחו תימני הולך ברחוב בבני ברק, אשר שמע את הרמקול 'שיר השירים', צעק ואמר 'הגיעו ימות המשיח'. הגיעו ימות המשיח. אם שמענו בפרהסיא שיר השירים בתימנית, זהו סימן שהגיעו ימות המשיח.

הרב שלמה הי"ו אמר לי, כי האשכנזים טוענים, שהדבר נשמע להם כמו מואזין.

טוב, מה נעשה להם? הם לא מבינים את החילוק. כבר דיברנו על כך בזמנו [עיין בהרחבה

אבל בעת זאת אני אומר, כי אם היו שואלים את הגר"ח קניבסקי, בודאי שהיה אומר, ששימו לפעמים גם את הסגנון התימני, בכדי שכולם יהיו מרוצים.

ברם לצערינו, שומעים רק מה שרוצים. מי לא יודע, שהגר"ח קניבסקי היה מוציא את הפיאות, לכל הילדים שהיו באים אליו? מאחורי האוזן, קדימה. הוא היה מוציא להם את הפיאות לקדימה, אבל כשיצאו הם מחזירים את הפיאות לאחורה... מי אינו יודע, שהוא היה בעד שיתחתנו הבחורים בגיל צעיר? ואני לא אומר בגיל 17-18, אבל לכל הפחות לפני גיל 20. ולגדל זקן. לא לגלח.

כיום כיצד מזהים את נכדיו הצעירים? כי יש להם זקן, והפיאות בחוץ. זהו סימן היכר, לדעת כי אלו הצאצאים שלו. למה לזה לא שומעים לו? מה שרוצים, שומעים. ומה שלא רוצים, לא שומעים.

נכדו של הגר"ח סיפר לפני כמה ימים, כי אירע שהביאו ילד להתברך אצלו, וכדרכו הוא הוציא לילד את הפיאות מאחרי האזנים, לקדימה. ובירך אותו וכו'. אחד הנוכחים ראה שאותו ילד היה נבוכ, ואמר לו, אל תדאג, כשתצא, תחזיר את הפיאות לאחורי האזנים. הגר"ח קלט זאת, ואמר, אם כן הברכה תועיל לו רק עד פתח הבית...

ובעניין להתחתן בגיל צעיר, הוסיף כאן ידידנו הרא"ח כהן בזה"ל, לא שמונה עשרה אלא לפחות עשרים. בעיתון בקהילה כ"א אדר ב' שנה זו, הובאו דברי נכדו הרב אריה קניבסקי בזה"ל, כשנכד היה מגיע לפרקו, סבא היה פונה להורים ושואל, מה קורה, למה לא מתחתנים ע"כ. והכותב הוסיף, שאצל הגר"ח קלט זמן הנישואין היה למעשה בן שמונה עשרה לחופה. עכ"ל וישר כוחו.

אוסף כאן שגם אאמו"ר זצ"ל ציווני, תחתן את ילדיך בהקדם ככל האפשר. יב"ן.

מייחסים את אכילת החגבים לתימנים דוקא, למרות שגם המרוקאים והתוניסאים ועוד קהילות אכלו אותם, מפני שרק התימנים ידועים כשומרים על המסורת האמיתית, כמו גם לגבי אופן עטיפת הטלית, ניקור הבשר וכן המבטא הנכון ועוד.

נקודה נוספת, שברצוני להעיר לגבי העניין שהבאנו לעיל, למה אומרים כי החגבים זאת 'מסורת של תימנים'? הרי גם המרוקאים, אותו הדבר. גם בתונים, היו מכירים זאת. גם באלגיריה, לוב, ובכל ארצות אפריקה, כאשר שואלים את הזקנים, רואים שכולם מדברים אותו הדבר. כולם מעידים, המין הזה הוא שאכלנו. מה שאמרנו מקודם, הארבה המדברי. אבל, מדברים אך ורק על התימנים, שזאת מסורת של תימנים.

הדבר כך, בגלל שני דברים. אולי מפני, שאם התימנים כך, סימן שזאת מסורת אמיתית. כי בטוחים, שאצל התימנים נשמרה המסורת הנכונה. וזה טוב.

אבל חושבני, כי ישנה גם סיבה אחרת בכלל. אני חושב, כי למרוקאים היום, וכן לאחרים, לא איכפת להם מהמסורת. כמעט ואין דורש ואין מבקש.

והראיה, היום למשל מדברים על עטיפת טלית תימנית, אבל מי לא יודע שהמרוקאים גם כן כך התעטפו? אני בעצמי עוד ראיתי בילדותי את הזקנים המרוקאים, שהיו מתעטפים כמו שאנחנו. לא הניחו את צדדי הטלית, על הכתפיים. וכן בארצות אחרות. כך היתה צורת העטיפה שלהם.

כמרכז, ניקור הבשר. מי מוציא ספר, על הניקור? רק אברך תימני, הרב יובל כהן הי"ו מהעיר נתיבות, 'הניקור התימני והמרוקאי'. כי נתברר, כאשר משווים בין המנקרים, שבעצם זהו אופן הניקור שהיה מקובל גם אצלם.

כיום, המסורת כנראה בכלל לא מעניינת אותם. מי שמעניין אותם, מסורת אבותינו מדורי דורות, אלו רק התימנים. אנחנו בלבד. לכן, לא איכפת להם ממי שמחזיק ומחזק את המסורת.

כמרכז, מי מחזיק את המבטא הנכון? לבטא צא"ד, או וא"ו, מגן אברהם, גימ"ל רפויה. הם לא מחזיקים את המסורת, רובם ככולם כבר שכחו מכך, והם בכלל מתביישים בזה. מחיה המתים, תי"ו רפויה. איפה זה קיים? גם אצל העיראקים היה, וכן אצל הבבלים, החלבים

רגלים, ושני קרסולים, וצוארו ארוך, וכנפיו חופין את רוב אורך גופו ורוב (הקיף) [היקף] גופו. ואם חסר א' מאלו הסימנים, הרי זה אסור. אבל אם היה בו כל אלו הארבעה סימנים, הרי זה סימן טְהוֹרָה, ומותר באכילה. וצריך ג"כ שיהא שמו חגב.

חושבני, כי זאת הפעם הראשונה שאני רואה מחכמי תימן, שכתבו בהדיא את הדבר דלקמן, ויש לנו ג"כ קבלה, שכל מין חגב טהור, יש בו כצורת חיית תחת צוארו, דהיינו בחזה שלו. ועיין שו"ת מהרי"ץ ז"ל הנק' פעולת צדיק. הוא לא ציין, מה בדיוק. אינני יודע, מה קשורה כאן תשובת מהרי"ץ על כך, כי מהרי"ץ לא מדבר על כך, אלא הוא מדבר האם ישנו בהם חשש של תולעים [בשו"ת פעולת צדיק חלק ב' סימן ל"ו, וחלק ג' סימן ר"ב. ועי' שלחן ערוך המקוצר הלכות תולעים סימן קל"ה סעיף ט"ז]. אולי הוא הזכיר זאת, רק בכדי לומר שעצם הדבר פשוט, שישנה על כך קבלה שזה טהור, אבל לא בדיוק בקשר לעניין הסימנים, והחיית.

כעת הוא מוסיף, שני דברים שלא היו ידועים לי.

יש מין חגב אחר קטן הנמצא מקפץ, ויש לו ארבע רגלים ושני קרסולים, אבל אין צוארו ארוך, ואין כנפיו חופין רוב אורך גופו ורוב הקף גופו, וזה המין טמא, ואסור באכילה.

אני מבין, שהדבר היה נמצא אצלם במציאות. דהיינו, הרי כאשר היהודים אוכלים חגבים, אזי הם תחילה בודקים אותם. זאת אומרת, בתימן לא אכלו את כל סוגי החגבים. אמנם האמת היא, כי המין הטהור, הוא הרבה ומצוי. לכן הוא נקרא ארבה, כי הוא הכי שכית. אולם בתוכם, עלולים להתערבב חגבים טמאים, ע"כ היו בוררים ומוציאים אותם, כי ידעו שישנם מינים טמאים. אבל הגויים, אוכלים את הכל, אצלם כמובן אין שום הבדל. ע"כ אני מבין שהיתה לו מסורת, כי היה מצוי דבר כזה, ולכן הוא אומר כי הסימן שלו הוא, שצוארו קצר.

שאלה מהקהל: אני שמעתי כי לא ביררו, אדרבה היו מרוקנים את החגבים ישר מן השקים לתוך התנור וכו'. כנראה אם הלהקה

(ארס'צובא). ובודדים עדיין מחזיקים בכך, אבל אינני יודע האם הם מחנכים כך את צאצאיהם. איפה הרבנים?

לא רק זה, אפילו חיית ועיין כמעט נעלמו אצלם גם מפי שלוחי ציבור והעולים לתורה, ואף אין הם מעירים על כך. אפילו רבנים, שימו לב בחופות. תשמעו אפילו את הכהן הגדול, הרב שלום כהן שליט"א, איך הוא מבטא למשל את המלים אשר "יצר" את האדם "בצלמו" וכו'.

חידוש בדברי מה"ר שלום מנצורה זצ"ל (שהיה בדור שאחרי מהרי"ץ זיע"א) מספרו אבקת רוכל כת"י, בעניין סימני החגבים הכשרים, וכן לגבי חגב אחר קטן שהוא טמא ואסור באכילה, וכן לגבי גוי או עם הארץ המביאים חגבים קלויים או מבושלים שאין לאכלם, ותמיהה על דבריו מניין לו כי אחד מהסימנים של חגב טהור הוא שצוארו ארוך, הרי סימן זה אינו מופיע בספרי חז"ל והפוסקים.

מצאתי דבר חידוש, הדבר היה מצוי אצלי בעצם כבר לפני הרבה שנים, אבל כעת בגלל העניין של החגבים, חזרתי לחפש בין הדפים, והנה ראיתי את העניין מחדש, ונתעוררה אצלי על כך איזו שאלה.

ישנו ספר בשם אבקת רוכל, עדיין בכתב-יד, שחיבר מה"ר שלום מנצורה זצ"ל, אחד מחכמי תימן החרדיים, אשר חי לפני בערך 150-180 שנה, בדור שאחרי מהרי"ץ זיע"א, בדורו של מה"ר יוסף אלקארה זצ"ל – תלמידו של מהרי"ץ. הוא היה, מהחכמים הבולטים. בספרו זה הוא מדבר גם על ענייני החגבים, ואני רואה כי ישנם דברים חדשים. [צילום שני העמודים, לקמן בדף 19].

בתחילה הוא מדבר על סימני העופות והחיות והדגים וכו', כגון יש מין דגים שכשהם במים יש להם קשקשת, וכשיוצאים מתוך המים הם משירים אותם וכו'.

ולאחר מכן, הוא מדבר על החגבים. זה מה שחשוב לנו כעת.

וז"ל שם, החגבים, גם כן יש להם סימנים של טהרה. ואלו הן סימני חגבים טהורים, שני אשר לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ, ופירשו בו חז"ל ד' סימנים ואלו הן, ארבע

היא שלטהורים, בודאי אין מעורבים בהם מינים אחרים.

תשובת מרן שליט"א: הינך צודק. אני לא דייקתי. בדרך כלל לא היה שם צורך לבדוק. הגזמתי. אבל עיקר מגמתי וכוונתי היתה שהיו ידועים להם מינים שנחשבים טמאים, גם אם היו להם סימני הכשרות כפי הדין, אותם לא אכלו היהודים.

אח"כ הוא כותב דבר נוסף, אם הביא גוי או ישראל עסאדאן, חגבים קלויים או מבושלים, חוששים שפא הן טמאים. ולפיכך אסורים באכילה, כדין ציר ודגים.

זהו דבר, אשר לא זכור לי שכתוב כך בשום מקום, אבל אולי הדבר פשוט. כך יוצא. הוא רק עורר את זה. כי אם אתה מקבל חגבים שהם כבר קלויים או מבושלים, כנראה שאחרי הקלייה או הבישול כבר אי אפשר לראות לפי הכנפיים, האם הם חופים את רוב אורך גופו. הם נפלו ונשרו. אין סימני טהרה, א"כ אינך יכול לאכול זאת. בין אם הביא זאת גוי, בין אם הביא זאת יהודי עם הארץ, אשר אינו בקי בהלכה, כי עלול שהוא טעה בזה.

ברם, הנקודה החשובה ביותר כאן, זהו העניין של 'צוארו ארוך'. אינני יודע, מהיכן הוא לקח זאת? לפי דבריו, הוא אומר ארבעה סימנים. ארבע רגליים, שני קרסולים, צוארו ארוך, וכנפיו חופים רוב גופו. אבל הרי זה לא מה שחז"ל אמרו. חז"ל אינם מזכירים, צוארו ארוך. בספרי חז"ל מדובר רק על ראשו ארוך, וגם לגבי זה כתוב כי הדבר אינו משנה, כך ההלכה, בין אם ראשו ארוך ובין אם ראשו קצר, מותר. גם הטור [ויד סי' פ"ו] מביא זאת, וכן מהרד"ם בספרו ראשי בשמים [שתילי זיתים, על יו"ד שם]. אורך הראש, אינו משנה. שיהיה ארוך, או קצר. זה לא מהסימנים. אבל 'צוארו ארוך'?

אינני יודע מהיכן הוא לקח זאת. לכן אני מניח, שהוא כתב זאת מהזיכרון. אבל אם הדבר היה מונח לו כך בראשו, שמע מינה כי זה היה סימן היכר לכל הפחות במסורת, אבל חז"ל לא אמרו זאת, וגם לא מוזכר ברמב"ם ולא בשלחן ערוך.

רש"י מדבר על ארבעה סימנים, והרמב"ם קיצר ועשה זאת שלושה סימנים. כי לפי רש"י, ארבע כנפיים, והם חופים את רוב היקף גופו. גם את רוב האורך, וגם את רוב ההיקף. אבל הרמב"ם, עשה מכך דבר אחד, בכדי לקצר. ע"ד שכתוב, 'ישנה אדם לתלמידו לשון קצרה'. כמו שביארנו בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר סימן קל"ד [תחילת הערה כ"ז]. אבל עכ"פ מבחינת הדין, זה אותו הדבר. אולם מוסיף לנו כאן מהר"ש מנצורה, שהוא בודאי גברא רבא, הוא סבו (אבי אמו) של מהר"י יצחק הלוי זצ"ל, ואני גם מכיר עוד הרבה דברים ידועים שהוא חיבר, ממש תלמיד חכם חשוב, אז בודאי שיש לסמוך עליו.

בשב"ק זו, כאשר עיינתי בכך, נתעורר לי עפ"י ספק. נזכרתי, כי המין שנקרא חגב הנודד, לא הארבה המדברי, שמגדלים אותו במושב אליפלט שבצפון הארץ - ישנו שם מפעל שמגדל חגבים וטוחנים אותם וכו', יען כי כיום מצאו כי מבחינה בריאותית יש בזה הרבה חלבוניס ודברים בריאים, ובזמנינו כעת הדבר מופץ עם הכשר, אבל רק רבנות. לצערינו, אין הכשר חרדי על כך. חבל שאין את זה, הדבר עדיין סגור בפנינו.

אמרתי לעצמי, אולי מן השמים סייעו לנו, שלא ניתן על כך הכשר, כיון שאולי לגבי החגב הנודד, ישנו הבדל בצואר הארבה הזה, לבין החגב המדברי. אלו שני מינים, והמין שמגדלים שם הוא החגב הנודד, כי מבחינת תנאי האקלים וכו' קשה להם לגדל את הארבה המדברי, למרות שאמרתי להם שזהו העדיף, כי הוא המין שהיה מקובל.

מצד אחד, כתבתי בס"ד בשו"ת עולת יצחק [חלק ג' סימן ר"ב], כי גם החגב הנודד הזה, הוא כשר, כי יש לו את כל הסימנים. אבל בפועל, במציאות, הוא לא היה בתימן. הוא לא הגיע לשם, מבחינה מציאותית. א"כ אמרתי, מי יודע? צריכים לבדוק את הצואר שלו. אולי זהו המין הזה, שכתב מהר"ש מנצורה. שמא היו קצת, אשר בכל זאת הגיעו לפעמים לתימן, ועל זה הוא אומר שצוארו אינו ארוך, והיתה

תגובת מרן שליט"א לשואל על המובא בשיעור מוצש"ק פקודי לגבי ר' יוחנן שהיה ג"כ תלמידו של אלישע אחר, וכן לגבי המובא בשיעור מוצש"ק ויקרא בעניין אזני המן, ותשובה לשאלה שהרי גם בורקס חלבי נעשה בצורה משולשת.

ידידנו הרב אליהו סויד הי"ו, כתב לי מכתב עם כמה שאלות והערות, חלקם לגבי עניינים שדיברנו בשיעורים הקודמים, ונדבר בינתיים על שני דברים.

הוא כתב כך, בשערי יצחק פקודי התשפ"ב, מספר אור לישירים, דר' יוחנן תלמיד אב"א היה – אב"א היינו אלישע בן אבויה – וביאר הרב מקורו מחגיגה דף ט"ז ע"ב. ואיכא למידק, דהתם לישנא דר' יוחנן "אחד היה בינינו", ומשמע שאינו רבו. ותו, הרי היה אחריו הרבה שנים.

דיברנו בזמנו, רצינו להסביר את דברי ספר אור לישירים [להרב אברהם ערוסי הלוי זצ"ל], האומר כי רבי מאיר ורבי יוחנן היו תלמידים של אלישע אחר. שאלנו, היכן הוא מצא דבר כזה? לגבי רבי מאיר, אכן כן. אבל רבי יוחנן?

ואמרנו, כי המקור הוא מדברי הגמרא, שם כתוב כי כאשר רבי מאיר נפטר, הוא העלה עשן מקברו של אלישע אחר. דהיינו, לאחר שר"מ נפטר והגיע לבי"ד של מעלה, הוא פעל זאת. עד אז, אלישע אחר אפילו לא הגיע לגיהנם, וכעת לפחות הוא העלה עשן מקברו. אולם רבי יוחנן אמר, כי זאת לא רבותא, לשרוף אותו וכו'. ולכן כאשר נפטר רבי יוחנן, כלה העשן מקברו. א"כ אמרנו, כי מכאן רואים, שלרבי יוחנן ישנו קשר עם אלישע אחר.

אבל טוען הרב סויד, טענה נכונה. כי כתוב, 'אחד היה בינינו'. הוא לא אמר שהוא היה הרב שלו. כמו כן, הוא היה הרבה שנים אחריו. גם זה אמת. ולא רק זה, הרי רבי יוחנן היה תלמיד תלמידו של רבי מאיר, כפי שמעירים לנכון בתלמוד בבלי 'מתיבתא' [שם בגמ' חגיגה דף ט"ו] בזה"ל, המשך המעשה, לא היה באותה שעה שמת רבי מאיר ועלה עשן מקברו של אחר. דהיינו, זה לא היה המשך, אחרי שר"מ העלה עשן מקברו, רבי יוחנן בא אחריו ולא עלה עשן.

בידם מסורת שאינו מותר באכילה. גם אם זה לא מצד הדין.

אבל, היכן אראה את צורת החגב הנודד? חיפשתי היכן ישנה תמונה, או ציור, בכדי להשוות זאת. לא מצאתי.

ויישר כוחו של בני הרב דוד הי"ו, הוא הזכיר והראה לי כי בספר 'אור ההלכה' נחלק יורה דעה, עמ' 91 יש את התמונה שלו. והנה רואים שזהו אותו צואר, בדיוק אותו הדבר. אם כן, אין בעיא, מבחינה זאת. זה ג"כ כשר. ברוך ה', שלא היה מכשול בנושא הזה.

אולם צריך לדעת איך להסביר זאת, שצוארו ארוך? לכאורה אני לא מבין, מדוע קוראים לזה צואר ארוך. רואים גם שם בספר, בעין כיסוי על הצואר. יחסית אכן הוא ארוך, אבל גם החגב הנודד הוא אותו הדבר. אינני יודע, האם הדבר קשור? ומהיכן לקח זאת מהר"ש מנצורה, שראה כי צוארו ארוך? אולי זה מדברי מדרש הגדול [שהבאנו לעיל], 'צוארו כצואר הסוס'. ישנם כאן דברים עמומים. השם ברוך הוא יאיר עינינו.

שאלה מהקהל: אבל מהר"ש מנצורה הזכיר גם את הכנפים?

תשובת מרן שליט"א: בהמשך הוא כותב, כי אם הצואר אינו ארוך, ואין כנפיו חופים את רוב גופו, זה המין טמא. לפי דבריו, ישנו סימן, צואר ארוך. אבל החגב הנודד, צוארו הוא בדיוק אותו הדבר. אנחנו לא מבינים, מה זה ארוך? ברור שזה כך. כל מי ששאלתי אותו, מהתימנים, אמר לי שזה טהור. אמרו לי, נכון שלא היה את המין הזה, אבל אם היה מגיע היינו אוכלים. יש לו את כל הסימנים, גם חי"ת על ליבו. כל הסימנים קיימים.

אבל לאחר מכן השם ברוך הוא האיר את עינינו, להבין ולהשכיל שכנראה זה ביחס לראשו. למשל אצל בני אדם, הראש ארוך יותר מהצואר. משא"כ אצל הסוסים, וכן הארבה הכשר, הצואר ארוך יותר מן הראש. אם כן ברוך השם, הדבר מובן.

כי הרי רבי מאיר היה רבו של רבי. רבינו הקדוש, היה תלמיד של ר"מ, ורבי יוחנן היה תלמידו של רבי. ישנם כמה מקומות בגמרא, בהם מוכח שרבי יוחנן היה תלמיד של רבינו הקדוש. כמבואר בסדר הדורות, ערך רבי יוחנן. אם כן, רבי יוחנן – שעליו אנחנו מדברים – היה תלמידו של רבינו הקדוש, אשר היה תלמידו של רבי מאיר. יוצא ממילא, שהוא בעצמו – ר' יוחנן – לא היה תלמידו של אלישע אחר.

ההערה הזאת טובה ונכונה. טוב מאד שהוא העיר זאת. ואם כן צריך להבין, כיצד בכל זאת בעל אור לישרים, קרא לרבי יוחנן, תלמידו של אלישע אחר?

ברם צריכים לומר, כי המושג 'תלמיד', הרי לא חייב להיות שהוא למד ממנו. וישנם מן המפרשים אומרים, כי הזכות של רבי יוחנן שהפסיק את העשן מקברו של אלישע אחר היתה, בגלל שר"מ ראה את פניו של אלישע אחר, לכן הוא לא זכה לכך, אבל רבי יוחנן לא ראה את פניו, לא הזיקה לו ראיית פניו של אותו רשע, לכן הוא היה מסוגל למנוע גם את העשן מקברו. בכל אופן, זהו המושג 'תלמידים'. למשל, אנחנו אומרים על עצמינו, שאנו תלמידי מהרי"ץ זיע"א. הרי לא למדנו ממנו, לא זכינו ללמוד מפיו ממש, אלא בספרים שלו, הולכים בשיטה שלו, ע"כ אנחנו נקראים ונחשבים תלמידים. המושג 'תלמיד', לא מחייב דוקא ללמוד ממנו. זהו מושג רחב. מי שהולך בדרכו של רב מסויים, הוא נחשב תלמידו.

וכן מצינו שכתבו כי הרמב"ם תלמיד הר"י אבן מיגאש, ולא עוד אלא שיש שכתבו שהוא תלמיד הרי"ף רבו של הר"י מיגאש. ואינו אלא תלמיד אביו רבינו מימון, שהיה תלמיד הר"י מיגאש. ועיין לשון הרמב"ם פרק ה' משאלה ופקדון הלכה ו'. איתמר.

אבל רואים, כי אף אחד לא עשה זאת, רק רבי יוחנן. הוא היחידי שפעל בכך, משמע שהיה לו איזה קשר איתו. נראה כי היה לו משהו שהיה צריך לתקן לגבי העניין הזה של אלישע בן אבויה. כך צריך לומר. כי אחרת, לא מובן כלל

כיצד באור לישרים קרא לו 'תלמידו'. אינני יודע האם יש הסבר אחר, מלבד זאת שהיה לו חיבור איתו, מבחינת שהיה תלמיד תלמידו, והוא מצא צורך לתקן ולזכות את נשמתו.

שאלה מהקהל: בבן יהוידע [ברכות דף כ' ע"א, ד"ה לא מסתפי מר מעינא בישא] כתב כי ר' יוחנן חי שנים רבות, יש אומ' יותר משלוש מאות שנה, וי"א יותר מארבע מאות.

תשובת מרן שליט"א: בדרך כלל על רב כתוב שהוא חי ארבע מאות שנה, לא על רבי יוחנן. לכן הוא היה 'תנא ופליג'. אמנם בודאי יש מקורות לדברי הבן יהוידע, מובא כך בספר סדר הדורות ח"ב דעות כאלה. אבל גם אם כן, זה לא נותן מזור לשאלה דקמן, כי מבואר שם שהוא – ר' יוחנן – לא נולד אלא בימיו של רבי, דהיינו רבינו הקדוש, כך הוא מוכיח מהגמרא כיעו"ש. אם כן לא יתכן שלמד ריו"ח אצל אלישע אחר, שהרי רבי עצמו הוא תלמיד של ר' מאיר.

מלבד זאת החיד"א בספרו יעיר אוזן [מערכת יו"ד, אות י"ב] וכן בספרו שם הגדולים, ועוד כמה גדולים, פקפקו על דעת האומרים כי הוא חי יותר משלוש מאות שנה, ושזה פלא לומר כך. וע"ע מגדים חדשים על מסכת ברכות דף ה' ע"ב [דף מ"ח מ"פ הספר], מה שאסף וסידר בזה.

*

הערה שנייה שכתב הרב סויד הי"ו, בשערי יצחק ויקרא התשפ"ב, מהו גלח, י"ל ע"ש שהיה ספר, כמבואר במגילה.

אשריו ואשרי חלקו. גם זאת ממש הערה יפה. הדבר קשור לעניין של אזני המן, דיברנו בשיעור, כי ברבינו חננאל כתוב, כי אלו אזניים של הגלח. הוא מצא לכך קשר מעניין, וישר כוחו, ממש טוב מאד. הרי אז אמרנו, כי 'גלח' היינו, סוג של כומרים המגלחים את קדקדם. אבל אין צורך לכך. המן היה ממש גלח, כי כתוב בגמרא מגילה [דף ט"ז ע"א] שמרדכי היה צריך להסתפר, והמן ניסה להתחמק, אבל מרדכי אמר לו, וכי לא היית ספר של כפר קרצום. הרי לפני כן, אתה היית ספר. זה המקצוע שלך. אם כן אתה בעצמך תספר אותי.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הבאנו בזמנו מהספר זרע שמשון, כי המאפה נקרא אזני המן, בגלל שבזכותו עם ישראל היטו אוזן לתורה, 'קיימו וקיבלו היהודים עליהם'. ברם ישנו מקום אחר בספר זרע שמשון (בדף נ"ד), שבו הוא כותב טעם אחר.

וז"ל ספר זרע שמשון, כנגד עשיית העץ שעשה המן למרדכי – תשמעו איזה הסבר, למה 'אזני המן' – בשביל שנטה אוזן לעצת אשתו, משום הכי אנו אוכלים מיני מתיקה, וקוראים אותם אזניים של המן, שעיקר הנס בא מחמת עשייתו העץ שחרה אף המלך עליו ואמר תלוהו עליו.

תליית המן היתה בעיקבות העץ, שנהיה ע"י [אסתר ה', י"ד] וְתֹאמַר לוֹ זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וְכָל אֲהָבָיו יַעֲשׂוּ עִץ גְּבוֹהָ חֲמִשִּׁים אַמָּה וְגו', והמן היטה אוזן לאשתו.

זהו הטעם הנוסף שהוא כותב. כמובן, הטעם הזה דחוק מאד, כי בשלמא אם היה כתוב שהמן היטה אוזן, אולי היינו אומרים כך, מכיון שהדבר כתוב. אם היו מלים כאלו מפורשות במגילה, אפשר לומר שעשו זכר לכך. אם כי בודאי שהדבר עצמו היה כך, ואין חובה שיהיה כתוב פסוק כזה, המן אכן היטה לה אוזן. אבל סוף סוף המלים הללו אינן כתובות.

בכל אופן, כך הוא אומר. הוא היה מחכמי איטליה, וכבר העירו בעלון פניני שמשון וגליון 411, ויקרא התשפ"ב, אשר הביאו את הטעם הזה, כתבו בזה"ל, יש לציין כי דברי רבנו בעניין מאכל אזני המן, הם המקור הראשון בספרי הקודש, שמופיע מאכל הנקרא אזני המן.

כפי שאמרנו, בדורות הראשונים לא הזכירו זאת, רק בדורות האחרונים נכנס הדבר הזה, וכפי שהסברנו בס"ד, כיון שכבר 'קידשו' את העניין הזה, אזי המושג של 'אזני המן' כבר אינו פסול כל כך כפי שסברנו, בפרט שנתנו לכך טעמים אשר אפשר לשמוע ולקבל את מקצתם, אפילו על הצד הטוב.

כנראה, שיש להמן איזו זכות. הרי כתוב בגמרא [סנהדרין דף צ"ז ע"ב], מבני בניו של המן, לימדו תורה בבני ברק. אמנם ישנה שם גירסא אחרת,

כך הגירסא בגמרא שלפנינו, ספר של כפר קרצום, ומפי אאמו"ר זצ"ל שמעתי הגירסא קרצום. אבל במדרש הגדול [אגדת אסתר] כתוב, כפר קרינוס. כנראה, היו"ד והנו"ן נתחברו, ונהיה צאד"י. והמ"ם סתומה, התחלפה עם סמ"ך.

עוד ממשיך הרב סויד וכותב, שם בעניין אזני המן, נתפרש דמקורו לאו דוקא ביהדות. מאידך, הרי נהגו לעשות בורקס חלבי בצורה זו, ומקורו בפסחים דף ל"ו ע"א דעביד כעין ראש תורא, ובטוש"ע סימן צ"א סעיף א' וכו"ה בכלאים פ"ב משנה ז', ובסוכה ז' א'. והגם שלא דמי במילואו, מ"מ בצורתו הוא דומה.

לדבריו, נכון שאזני המן – כפי שדיברנו בשיעור – ביסודו ושרשו זהו אינו מאכל יהודי, כי גם אצל הגויים באירופה זה כך, והיהודים ייחדו זאת לפורים. אבל הרי, כיצד עושים בורקס חלבי, מדוע לא חוששים שיאכלו אותו עם בשרי, מכיון שעושים אותו בצורת 'ראש תור', משולש כזה. אמנם המילוי לא דומה, בבורקס לא עושים פרג כמו באזני המן, אלא תפוחי'אדמה מעוכים, פירי. אבל עכ"פ, הצורה החיצונית היא דומה.

שאלה מהקהל: אך את האזני המן עושים מבצק בצורת עיגול, ואת הבורקס מבצק שהוא מרובע.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. אתה צודק בהחלט.

הרי הסברנו אז, את ההבדל. אכן הבורקס הוא משולש, אבל הבצק שלו תחילה הוא מרובע, ואחרי כן מקפלים אותו לשניים [מרן שליט"א מדגים זאת]. אבל אזני המן, הבצק היה עגול, לכן הקצוות הן האזניים, כפי שביארנו בזמנו. [הערת העורך: בורקס במילוי פטריות, הוא משולש ממש, כמו אזני המן]. לכן בסוף הוא יוצא משולש, וזה המיוחד בו.

טעם נוסף מבעל זרע שמשון לגבי שם המאכל אזני המן, ודברים נוספים בעניין.

ובס"ד יש לנו עוד מציאה בנושא הזה, בזכות ידידנו הרב דוד צדוק הי"ו מהעיר רכסים.

לא 'המן' אלא 'נעמן'. מאחר שעל ידו עַם ישראל התקרב לתורה, ישנו משהו בכך.

תמיהה על דברי המצפה איתן, בעניין קְדְלִי דְחִזְרִי שהעביר אחשוורוש לאסתר והיא לא אכלה.

ידידנו הרה"ג יצחק מסורי הי"ו מהעיר חיפה, ניסה ג"כ לתרץ באופן אחר את העניין הזה של אזני המן, כי הדבר אינו חמור, לקרוא על שם טמא.

הראיה שלו, ממה שכתוב לגבי אסתר ואסתר ב', ט"ז וַיִּשְׁנֶה וְאֶת נְעֻרֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים, אומרת הגמרא במסכת מגילה [דף י"ג ע"א] שהאכילה קדלי דחזירי. אצל אחשוורוש – בשביל הגויים – החזירים זהו מאכל משובח, אז הוא נתן לאסתר לאכזות קדלי דחזירי. אומרים התוספות, כי ח"ו היא לא היתה אוכלת. אמנם רש"י סובר שהיא כן אכלה, כי לא היתה לה ברירה, זאת סכנת נפשות, פיקוח נפש. וז"ל רש"י, מתוך אונסה, לא נענשה ע"כ. אולם התוספות אומרים, שהיא לא אכלה.

ועל דבריהם של בעלי התוספות, כותב המצפה איתן בזה"ל, וכוונתם דמשום הכי אין לפרש כפרש"י כתלי דחזירי ממש, אלא כפי הערוך שהוא עשב הצומח על ראש חזרת, והוא מאכל שָׂרִים.

דהיינו, מה שרש"י מסביר, 'קדלי דחזירי', הכוונה היא שזהו העורף שלו, מלשון [שמות ל"ד, ט"ז עַם קָשָׁה עֲרָף, שתרגומו 'עם קשה קדלי'. העורף של-חזיר, הוא מאד שומני. קְדְלִי דְחִזְרִי, עֲרָפֵי החזירים. אולם התוספות, אינם מסבירים כך. הערוך אומר, כי זהו עשב שנקרא חזרת, וזהו מאכל חשוב, מאכל של שרים. ועפ"ז מסביר המצפה איתן, את התוספות.

א"כ השואל טוען, הנה רואים לפי זה, שהגמרא קוראת לכך 'קדלי דחזירי'. למאכל חזרת, קראו בשם חזירים. אפילו שזהו מאכל כשר, קוראים לזה ע"ש חזיר. א"כ גם אזני המן, אותו הדבר.

נאמר על כך, שתי הערות, בס"ד.

דבר ראשון, לפי דברי המצפה איתן, הגירסא אינה 'קדלי דחזירי', אלא 'דְחִזְרִי', או 'דחזרת'.

בעל הערוך, אינו גורס 'חזירי', לפי דבריו זה חזרת, א"כ לא קראו לזה חזירים. קריאת המלה, היא אחרת. חזרת, או חזירי. בערוך, ישנה יו"ד אחרי החי"ת, חזירי. ממילא, אין מכך ראיה לענייננו כלל.

דבר שני, האמת היא, כי לפי עניות דעתי, פירושו של המצפה איתן תמוה מאד. מה שהוא מסביר, שהתוספות סוברים כמו הערוך. כי נראה, שאין קשר בין הדברים. התוספות מפרשים, כמו רש"י, חזיר ממש. הם רק אומרים, שאסתר לא אכלה זאת. אחשוורוש מצידו נתן לה לאכול את זה, אבל היא בערמה מצאה חכמה, והיא בפועל לא אכלה. אחשוורוש חשב שהיא אוכלת, אבל היא העבירה את זה, זרקה אותם, ולא אכלה בפועל. היא התחכמה.

אבל כנראה, שהמצפה איתן לא חשב כך, כיון שכתוב 'האכילה' קדלי דחזירי, דהיינו שאחשוורוש האכיל אותה, לכן הוא הבין שהיא ממש אכלה. אבל ראשית, אין חובה לפרש כך. אבל גם אם מישוהו יתעקש ויאמר כי זהו הפשט, 'האכילה', אזי הרי ישנם כאלה שאינם גורסים בכלל את המלה הזאת בגמרא. לא כתוב 'האכילה'. מה שכתוב 'האכילה', זה לגבי משהו אחר. רק לפני כן, לפי מאן דאמר שבאכילה מאכל יהודי. זרעונים. אבל בנ"ד, לא גורסים זאת בכלל. א"כ אין מכך קושיא בכלל על התוספות.

אולם גם אם נגיד שגורסים זאת, צריך לומר שאסתר מצאה איזה פתרון, כגון שעשתה את עצמה כביכול היא אוכלת, ובפועל העבירה את זה לכתובת אחרת, זרקה מתחת לשולחן... או נתנה לנערותיה – אם הן היו גויות, כפי שישנם כאלה הסוברים. חילוקי הדעות אם הן היו יהודיות או גויות, העליתי בס"ד בנפלאות מתורתך ע"פ גם אני ונערותי אצום כן, מד"ה ונערותיה.

בכל אופן, לעניינינו זאת אינה ראיה.

ברם בסך הכל, כפי שאמרנו, קצת נרגענו מבחינת השם 'אזני המן', שהדבר אינו גרוע.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.
050-4140741

השם ברוך הוא יזכנו, שיתקיים בנו מקרא שכתוב [אסתר ט', כ"ז] קִיְמוּ וקבל [וְקַבְּלוּ] הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל יָרְעָם וגו', בעז"ה ששמחת פורים, ושמחת חג הפסח שיבוא לקראתנו לטובה – קשורים להדדי, שתהא כבר התחלת הגאולה, ושנזכה בקרוב למה שכתוב וראש השנה דף י"ע"ב, בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, במהרה בימינו אמן ואמן.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור. פרטים בטלפון: 050-4140741. והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכי"ר.

שי למצטרפים חדשים!
הגדה מהודרת ומעוטרת בתמונות צבעוניות ע"ג נייר כרומו מרהיב, עם פרטי כל הלכות ליל הסדר למעשה לפי מנהגי ק"ק תימן.

